

Siðsøga

við Óla Jacobsen

HANNA BEN YAMI: 2. PARTUR

FEKK “FERÐASEÐIL” TIL AUSCHWITZ.....

SUM FRAMHALD AV SØGUNUM UM **EXODUS** SKAL HER VERÐA GREITT FRÁ **LAGNUNI** HJÁ **HONNU BEN YAMI**. TAÐ SUM **BJARGAÐI** HENNI VAR, AT HON VAR **OV SJÚK** AT VERÐA SEND TIL TANN **VISSA DEYÐA**. HETTA KANN EISINI VERA EITT **ÍKAST** TIL **HOLOCAUSTDAGIN** Í KOMANDI MÁNAÐ

Av øllum teimum samrøðum, eg havi havt, er tann við Honnu Ben Yami tann mest hjartaskerandi.

Hanna var týskur jødi. Pápin doyði í Dachau, eini týningarlegu hjá nasistunum. Beiggjarnir báðir sluppu av landinum, áðrenn tað var ov seint. Sjálv var hon sjúk og innløgð á sjúkrahúsi. Mamman og systirin arbeiddu tá á eini verksmiðju. Ein dagin ringir systirin til Honnu og sigur hjartkipt: “Teir hava verið har á verksmiðjunum.” Samrøðan var stutt, og systirin segði, at nú mátti hon rýma.

Hanna segði: “Tá skilti eg, at nú var eg einsamøll eftir.” Og hon græt, so rørd var hon. Hetta er ein løta, sum eg ikki gloymi. Hon hoyrði heldir ikki aftur frá teimum báðum.

Theresienstadt

Hanna greiðir víðari frá:

Eg var verandi á sjúkrahúsinum enn eina tíð. Men í mars mánaði 1943 sendu týskarar bæði sjúklingar og starvsfólk til KZ-leguna Theresienstadt í Tjekkoslavakínum.

Hetta skuldi eittast at vera ein mynsturlega, har øll høvdu tað gott og kundu liva trygg undir skipaðum viðurskiftum. Í týsku propagandaini varð hon nevnd “Býurin, sum Hitler hevur givið jødunum”.

Tískil vóru viðurskiftini í leguni – á pappírinum – gjørd so lík sum gjørligt við viðurskiftini uttanfyri leguna. M.a. fingi øll lön ella veitingar, men hetta varð gjørt á ein slíkan hátt, at eingin fekk nyttu burtur úr veitingunum.

Tískil vóru eisini handlar, har tað á pappírinum skuldi vera møguligt at keypa alt møguligt við teimum skamtanarkortum, sum íbúgvarnarnir fingi. Men tað fekk bara lítið ella einki í handlunum, og skamtanarkortini vóru mestsum einki verd.

Veruleikin var, at legan var ein bíðilega til deyðslegurnar, og íbúgvarnarnir bíðaðu bert eftir, at “framleiðsluorka” var tøk í eini týningarlegu at beina fyri teimum eisini.

Send við kúratúrvognum

Vit vóru koyrd umborð á eitt tok og fingi pláss í kúratúrvagnunum. Ofta doyðu nógv á vegnum, áðrenn tey komu fram. Eg var saman við øðrum børnum, sum í fyrsta umfari

vórðu koyrd í ein serligan barnabygning í Theresienstadt. Men her kundi eg ikki vera verandi, tí eg var framvegis sjúk. Tí varð eg koyrd á sjúkrahúsið í leguni, og her var eg í tvey ár. Eg fekk onga viðgerð. Eg hevði nú fingið tuberkular, og tá í tíðini vóru avmarkaðir móguleikar fyri læknaðum viðgerð av tuberkulum. Eg búði saman við 25 øðrum í eini sera stórar sjúkrastovu. Eg var so kløn. Hóast lítið av mati fekkst, orkaði eg ikki at eta alla mína skamtan, so eg gav eina sjúka vinkonu tað, sum eg ikki orkaði at eta. Maturin var vánaligur, og nógv doyðu í hungri. Men børn fingi tó nakað meira av mati enn tey vaksnu, men hetta var kortini alt ov lítið til at fáa mettuna. Maturin, vit fingi, var ein grá súpan, har nakrar flísar av eplum vóru í. Ella var tað bygggrýn og mjøl, sum var malið úr nævur. Onkuntíð var eitt sindur av vánaligum kjøti í.

Sóu tokini koma og fara

Beint uttanfyri vindeyguni á sjúkrahúsinum kundu vit síggja tokini, sum komu og fóru. Vit sóu, hvussu illa tey vóru viðfarin, sum fóru avstað við tokinum. Hesi fingi at vita, at tey skuldi fara “onkustaðni” at arbeiða, og at tey har fóru at fáa nógv betri umstøður. Men so við og við fóru tíðindi at ganga um, hvat veruliga hendi teimum. Øll høvdu frætt um gassingina av teimum, sum fóru. At enda var eingin, sum ivaðist í, at boðini um at fara við næsta toki var tann vissi deyd.

Tað var pláss fyri 53.000 fólki í leguni. Men frá 1941 til 1945 vóru tað 150.000, sum komu higar. Av teimum vórðu 120.000 send víðari til Auschwitz og aðrar týningarlegur. Tey flestu, sum eftir vóru, doyðu av sjúku og svongd.

Noyddust at senda síni egnu í deyðan

Einki varð spart fyri at gera umstøðurnar so ræðandi fyri íbúgvarnar sum gjørligt. Tað skuldi eittast, at jøðarnir sjálvir stýrdu leguni, og her var eisini eitt ovasta ráð mannað við jødum. Hetta ráð varð tó ofta skift út. So hvørt, sum ráðsliminir fingi ov nógv vitan um brotsverkin hjá nasistunum, vórðu teir fyrirbeindir, og nýtt ráð varð valt, sum seinni fekk somu lagnu.

Eitt dømi um ræðuleikarnar var, at

knappliga kundu boð koma um, at dagin eftir skuldu t.d. 5.000 jødar ella tíggjundi hvør íbúgv sendast avstað. Men jødiska ráðið skuldi sjálvt seta nøvn á tey, ið skuldu fara. Ein kann illa hugsa sær, hvussu ræðuligt henda støðan var, tí jødiska ráðið visti betri enn hini, hvat ið fór at henda teimum, sum fóru.

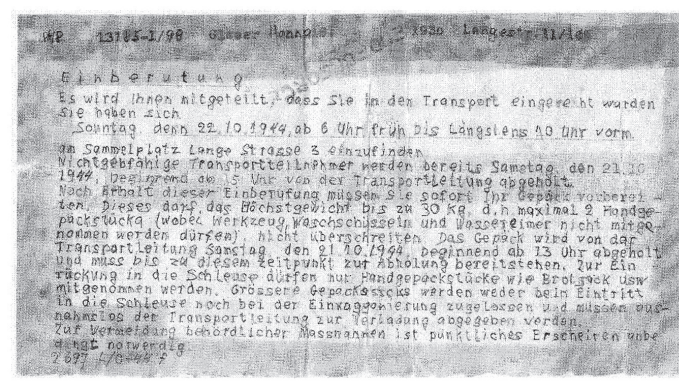
Deyðadómurin kom...

Í oktober 1944 fái eg saman við hinum á sjúkrahúsinum eitt bræv um, at tann 20. oktober skuldu vit flyta úr Theresienstadt. Hetta brævið var so professionelt, at tað kundi eins væl verið ein fráboðan um lut-tøku á eini skótalegu. Greiðar reglur vóru fyri viðførinum, sum skuldi heintast áðrenn fráferðina. Hetta viðfarið fór ongan veg, tí hvat skuldu deyðadømd nýta viðfarið til. Viðfarið endaði nevnliga í handlunum í leguni, sum so kundu fáa tann vinningin burtur úr hesum. Flutningurin til deyðslegurnar fór fram við almennu týsku jarnbreytunum Deutsche Reichsbahn. Myndugleikarnir bíløgdu og rindaðu so og so nógv ferðaseðlar, og so lagaði jarnbreytarfelagið túratalið eftir tørvinum, eins og Strandferðslan hjá okkum ger, tá stevnr eru. Myndugleikarnir fingi enn tá avsláttur fyri bólkaferðir!

Ein eingil kom...

Tá ið dagurin kom, sá eg av sjúkrastovuni niður á tokið, sum var komið eftir okkum. Hjá mær var einki at pakka, tí eg átti einki. Eg bíðaði bert eftir, at tíðin var komin at fara umborð á tokið.

Tá kemur ein eingil til mín. Tað má eg kalla hann. Hann var lækni á sjúkrahúsinum og var jødi. Hann segði: “Tú fert ongan veg, tí tú er ov sjúk at ferðast. Kom við mær”. Eg ivaðist, men hann segði avgjörður: “Kom við mær”. Somu boð fekk eisini vinkonan, sum eg umrøddi. Og vit fóru við honum. Læknin førði

“Ferðaseðilin” sum Hanna fekk til Auschwitz. Boðini eru so snildisligað orðað sum at farast skuldi á eina skótalegu

okkum til eitt annað hús, har vit so hildu til.

Hetta gjørdi hann, tí hann visti, at tað einasta, sum kundi bjarga okkum, var eina læknaváttan um, at vit vóru ov sjúkar at ferðast, sjálvt um tað var til tann vissa deyd.

Eg sá ongantíð læknan aftur. Hann er kanska sjálvur farin við tokinum og fingið ta lagnu, sum hann bjargaði mær frá. Eg var tann einasti sjúklingurin á míni deild á sjúkrahúsinum og kanska á øllum sjúkrahúsinum, sum slapp við lívinum.

Henda ferðin gjørdist tann seinast úr Theresienstadt til Auschwitz. Í november 1944 máttu týskarar nevnliga gevast við hópgassingini av jødum í Auschwitz. Stríðsvøllurin nærkaðist nú so nógv deyðslegunum í Polen, at hetta skapti ólag á “framleiðsluna”, og tað bar ikki til at halda áfram.

Endiliga bjargað

Tað vóru so nógv tok farin úr leguni í september og oktober 1944, at bert ein fjórðingur av vanliga fólkatálinum var eftir. Men fram ímóti krígsløki fyltist legan knappliga við fólki. Eini 25-30.000 komu frá ymiskum øðrum legum. So hvørt sum teir sameindu nærkaðust teimum ymiskum KZ-legunum, vóru tey, sum enn vóru á lívi, koyrd út úr legunum og flutt til “tryggari” støð.

Tann 29. apríl 1945 kemur Reyði Krossur og yvirtekur myndugleikan yvir leguna, og tann 13. mai koma russar, og tá var tíðin hjá týskarum liðug.

Bjargað í síðstu løtu

Tað var í síðstu løtu bjargingin kom. Eitt týskt skjal kom nevnliga undan kavi, tá